

Heda kyrkogård

Folkungabygdens pastorat

Vård- och underhållsplan

2019

**Heda kyrkogård
Folkungabygdens pastorat**

Vård- och underhållsplan

Omslagsbild: Vy över kyrkogårdens sydöstra del.

Fotografier i rapporten: © Landskapsgruppen Öresund AB där inget annat anges.

Datum: 2019-06-28

Beställare: Folkungabygdens pastorat, Axel Träffs gata 4, 595 41 Mjölby

Kontaktperson hos beställare: Karin Mårtensson, kulturarvssamordnare

Uppdragsansvarig: Andrea Jackelén, landskapsingenjör, Landskapsgruppen Öresund AB

Medverkande: Monica Sandberg, landskapsarkitekt, Landskapsgruppen Öresund AB

Landskapsgruppen Öresund AB
Kyrkogatan 19, 222 22 Lund
046-19 05 60
www.landskapsgruppen.se

Innehåll

1 Inledning	4
1.1 Syfte och målsättning.....	4
1.2 Avgränsning	4
1.3 Planens upprättande och förnyelse.....	4
2 Administrativa uppgifter	5
2.1 Ägoförhållanden m.m.	5
2.2 Gravskick och pågående gravrätter	5
2.3 Skyddsstatus.....	5
3 Historisk bakgrund och utveckling	7
3.1 1100-talet – 1800-talet	7
3.2 1900-talet och framåt	8
3.3 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia.....	12
4 Beskrivning av kyrkogården	13
4.1 Karta över kyrkogården.....	13
4.2 Omgivning och sammanhang.....	13
4.3 Omgärdning och ingångar	14
4.4 Gångsystem	15
4.5 Vegetation	15
4.6 Gravanordningar	16
4.7 Minneslunden och askgravplats	17
4.8 Byggnader	18
5 Kulturhistorisk värdeanalys	19
5.1 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden	19
5.2 Värdebärande delar att beakta	20
6 Teknisk beskrivning – åtgärder och underhåll.....	21
6.1 Omgärdning	21
6.2 Ingångar	22
6.3 Trappor och andra byggda delar.....	23
6.4 Markbeläggning på gångvägar och övriga ytor.....	24
6.5 Träd, häckar, buskar och övrig vegetation	25
6.6 Gravanordningar	26
6.7 Utrustning och konstnärlig utsmyckning	26
6.8 VA- och EL-system.....	27
6.9 Tillgänglighet.....	27
7 Referenser	29

Bilaga

Historiska kartor och bilder, Landskapsgruppen Öresund AB, 2019

1 Inledning

Denna vård- och underhållsplan är gjord på uppdrag av Folkungabygdens pastorat. Arbetet har utförts i dialog med representanter från pastoratet. Kontaktperson har varit Karin Mårtensson, kulturarvssamordnare. Arbetet med planen har utförts under mars till juni, 2019.

Dokumentationen grundar sig på platsbesök, arkiv- och litteraturstudier samt intervjuer. Till grund för arbetet ligger även tidigare utförd dokumentation (Vård- och underhållsplan, 2009, Trädvårdsplan, 2008 och Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering, 2006).

1.1 Syfte och målsättning

Syftet med planen är:

- Att tydliggöra kyrkogårdens kulturhistoriska värden.
- Att ge långsiktighet och helhetssyn i förvaltningens skötsel och vård av kyrkogården.
- Att vara ett verktyg i förvaltningsarbetet med riktlinjer och prioriteringar för vården och underhållet av kyrkogården och dess betydelse som bärare av ett kulturarv.

1.2 Avgränsning

Vård- och underhållsplanen omfattar Heda kyrkogård, Folkungabygdens pastorat, Ödeshögs kommun. Arbetet begränsas till området innanför kyrkogårdens omgärdning.

I denna vård- och underhållsplan har delarna Förteckning över kulturhistoriskt värdefulla gravvårdar, Trädvårdsplan och Kyrkogårdens naturvärden inte ingått. Dessa delar utför pastoratet separat.

1.3 Planens upprättande och förnyelse

Begravningsplatser som är skyddade enligt Kulturmiljölagens kapitel 4, ska ha en vård- och underhållsplan. Det är ägaren till begravningsplatsen som ska se till att planen upprättas. Vård- och underhållsplanen ska antas av församlingens beslutande organ. Länsstyrelsen ska innan dess ges möjlighet att yttra sig över planen. Det förutsätts att församlingen fortlöpande håller vård- och underhållsplanen aktuell. Nya uppgifter av betydelse, ändringar och tillägg ska fogas till planen. Planen ska uppdateras regelbundet, minst vart 10:e år. Se vidare i Riksantikvarieämbetets föreskrifter om kyrkliga kulturminnen (KRFS 2012:2).

I arbetet med uppdateringen av vård- och underhållsplanen bör följande moment ingå:

- Uppdatering av nulägesbeskrivningen.
- Kyrkogårdens historik uppdateras med förändringar som skett de senaste tio åren samt eventuella nytillkomna uppgifter.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens olika objekt samt uppdatering av förteckningen över underhåll och åtgärder.
- Inarbete en plan för bevarande och utveckling av kyrkogården.
- Uppföljande genomgång av kyrkogårdens gravplatser och uppdatering av den kulturhistoriska gravvårdsinventeringen.
- Förnyad genomgång av kyrkogårdens naturvärden med tillhörande rekommendationer för vård och skötsel.

Uppföljande konditionsbedömningar av kyrkogårdens alla delar måste ske betydligt tätare än vart tionde år.

2 Administrativa uppgifter

2.1 Ägoförhållanden m.m.

Kyrkogårdens namn: Heda kyrkogård

Fastighetsbeteckning: Heda 7:1

Besöksadress: Heda kyrka 1, 599 94 Ödeshög

Kommun: Ödeshögs kommun

Län: Östergötlands län

Landskap: Östergötland

Huvudman för begravningsverksamheten: Folkungabygdens pastorat

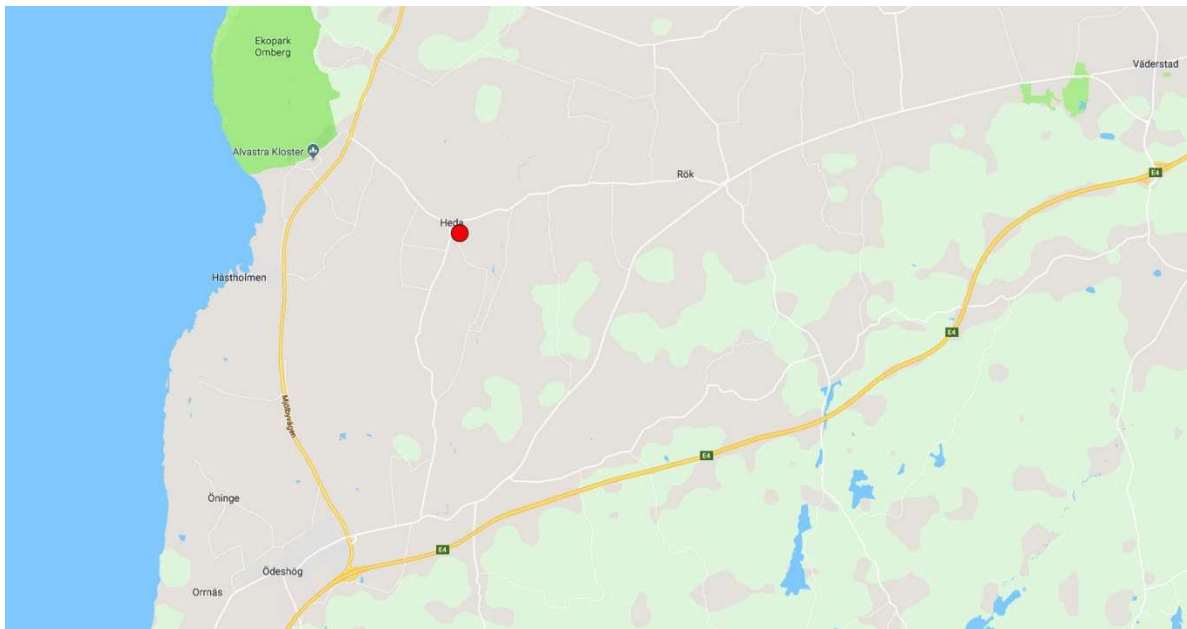
Markägare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltare: Folkungabygdens pastorat

Förvaltares adress: Axel Träffs gata 4, Mjölby

Kyrkogårdens totala storlek: 0,8 ha (7 700 m²)

Växtzon: II-III

Kartvy, röd cirkel markerar läget för Heda kyrkogård. Karta: www.google.com.

2.2 Gravskick och pågående gravrätter

På kyrkogården finns kist- och urngravplatser, askgravplats och minneslund. Sammanlagt finns 199 st pågående gravrätter (april, 2019).

Beläggningen på kyrkogården är låg med gott om plats under kommande tioårsperiod. Ytterligare utbyggnad av askgravplatser kan behövas.

2.3 Skyddsstatus

Kulturmiljölagen

Kyrkogården är skyddad enligt 4 kap Kulturmiljölagen. Bestämmelserna om begravningsplatser omfattar byggnader på begravningsplatsen som inte är kyrkobyggnader samt fasta anordningar såsom murar, medvetet gestaltad vegetation och gravanordningar som tillfallit upplåtaren.

Väsentliga ändringar kräver tillstånd från länsstyrelsen. Vid osäkerhet beträffande tillståndskrav kontaktas länsstyrelsen.

Fornlämningar är skyddade enligt 2 kap i Kulturmiljölagen. Det är enligt lagen förbjudet att utan tillstånd från länsstyrelsen rubba, ta bort, gräva ut, täcka över eller genom bebyggelse, plantering, eller på annat sätt ändra eller skada en fornlämning.

På kyrkogården finns fyra runristningar registrerade i Riksantikvarieämbetets register över fornlämningar. Samtliga är antingen inmurade i kyrkoväggen eller befinner sig inne i kyrkan. De beskrivs därför inte mer ingående i denna vård- och underhållsplan.

Miljöbalken

Kyrkogårdens stenmurar och trädkrans skyddas av det generella biotopskyddet enligt 7 kap. 11 § Miljöbalken.

Vid renovering av den omgärdande muren och vid eventuell nedtagning av träd i trädkransen kan det behövas dispens från det generella biotopskyddet, vilket söks hos länsstyrelsen.

Del av den omgärdande stenmuren, kyrkogårdens västra sida

Trädkransen

Begravningslagen

Begravningslagen reglerar bestämmelser som har betydelse för gravplatsernas utformning. Enligt begravningslagen (kap. 7 § 26) har gravrättsinnehavaren rätt att bestämma gravordningens utseende och beskaffenhet. Begravningslagen berör även kulturhistoriskt värdefulla gravanordningar.

Plan- och bygglagen

Ärenden som faller utanför den statliga tillsynen genom KML regleras via Plan- och bygglagen. Enligt kapitel 6 i Plan- och byggförordning (2011:338) krävs bygglov för att uppföra byggnader inom begravningsplatsen eller göra tillbyggnader. Det krävs också bygglov för att anordna en ny begravningsplats eller i väsentlig grad ändra den befintliga.

Riksintresse

Bymiljön i Heda ingår som en väsentlig del av riksintresseområdet runt Tåkern.

3.2 1900-talet och framåt

Fotografier från sent 1800-tal visar kyrkogården med häckvegetation och en relativt ung trädkrans, möjligtvis av hästkastanj, som omgärdar kyrkan. Områdena väster om kyrkan är grästäckta utan gravvårdar. Under 1900-talets första decennier ökade beläggningen på kyrkogården och fotografier från 1909 och 1923 visar hur den sammanhängande gräsytan sydväst om kyrkan successivt bryts upp av grusgravar, de flesta omgärdade av låga klippta häckar, och grusade gångar.

1895 (t v och t h). Ytorna väster om kyrkan utgörs av stora sammanhängande gräsytor (ATA).

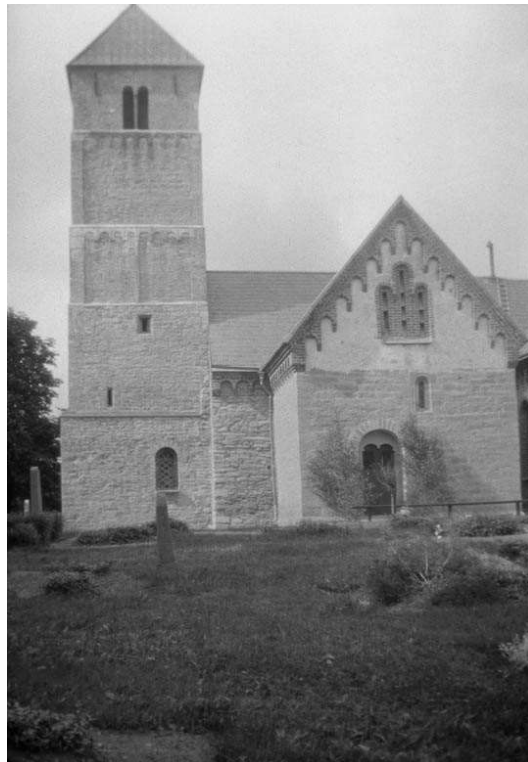
1909 (t v) och 1923 (t h). Ytorna väster om kyrkan har belagt med gravar (ATA).

Ett fotografi från 1945 visar kyrkogårdens nordvästra del med en mängd uppgrävda kullar markerade med små träpinnar och några små kors av trä. Det är svårt att avgöra om det rör sig om gravkullar, eller om man håller på att gräva om kyrkogården. Bortom kullarna ligger de mer påkostade gravarna (t ex dagens 261-303). Ett fotografi från 1949 visar kyrkogårdens sydvästra del med omgärdade grusgravar och varierande former av gravvårdar. Ytterligare fotografier och vykort från mitten av 1900-talet visar en tät uppvuxen trädkrans som omger kyrkogården. Området närmast söder om kyrkan är grästäckt och saknar gravvårdar och trädkransen runt kyrkan har tagits bort.

På 1950-talet får arkitekt Johannes Dahl i uppdrag att rita bisättningskällaren samt ansvara för en interiör och exteriör ombyggnad av kyrkan. I samband med detta sätts belysningsstolparna upp på kyrkogården, även de ritade av J. Dahl.

2004 beviljades tillstånd från länsstyrelsen att anlägga en minneslund och en askgravplats inom kyrkogårdens nordvästra del.

En större lönn längs kyrkogårdens nordöstra sida knäcks i en vinterstorm 2018/2019. Trädet var det enda kvarvarande trädet från trädkransen längs den delen av kyrkogården.

1927 (t v och t h). Fotografi av Berit Wallenberg (ATA).

1938. Fotografi av J. Andersson (ATA).

1945. Kyrkogårdens nordvästra del (Östergötlands länsmuseum).

1949. Kyrkogårdens sydvästra del (Östergötlands länsmuseum).

1952. Flygfoto taget från väster (Östergötlands länsmuseum).

Okänt årtal. Vykort, troligtvis 1900-talets mitt. Övre vykort troligtvis äldre än nedre (Google).

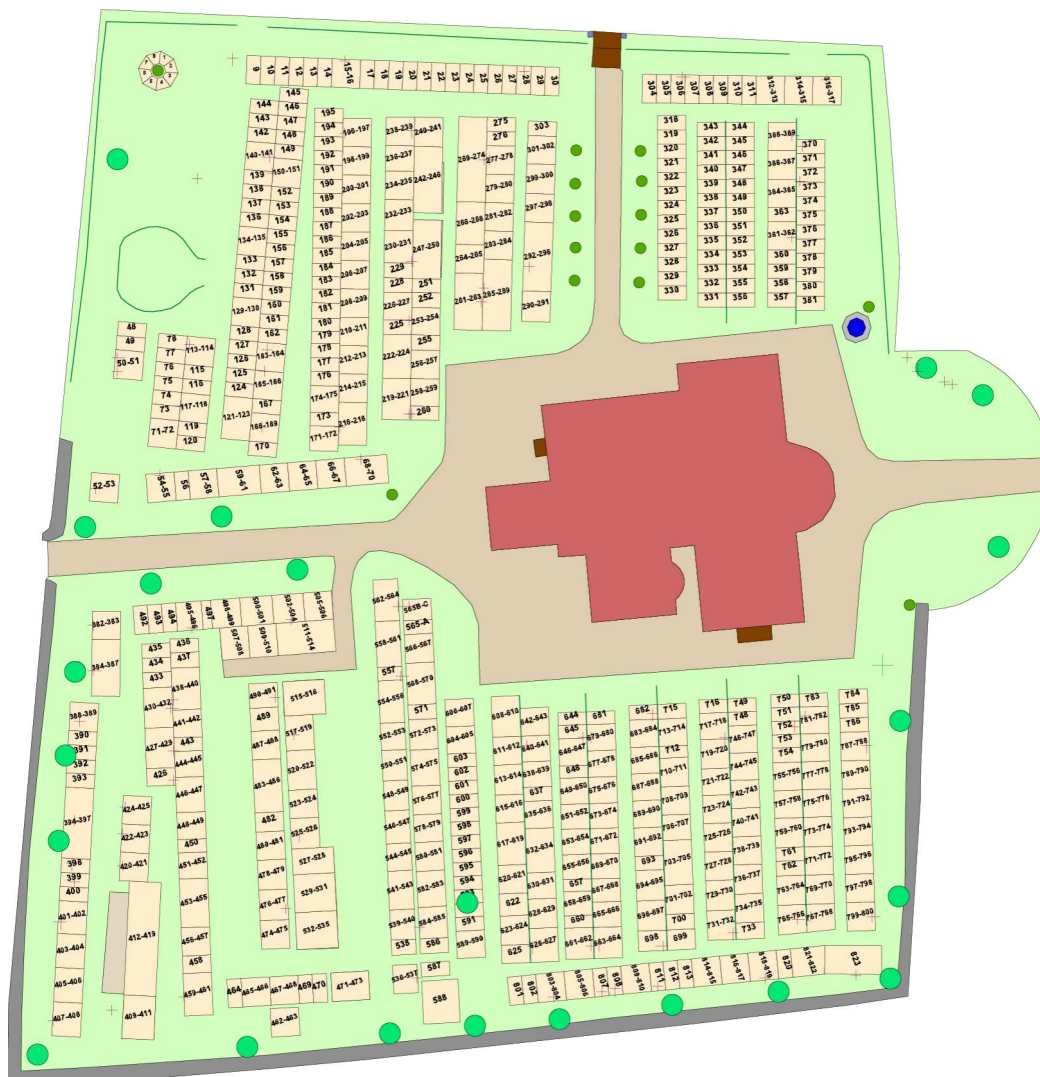
3.3 Kronologisk förteckning över händelser i kyrkogårdens historia

Den kronologiska förteckningen kompletteras när ytterligare händelser blir kända samt när vård- och underhållsplanen uppdateras.

Årtal	Händelse	Källa
1100-talet	Den ursprungliga kyrkan uppförs under tidigt 1100-tal.	ATA (2019)
Tidigt 1800-tal	Stigluckan vid kyrkogårdens östra ingång tas bort.	Heda kyrkogård - bogårdsinventering
1850-talet	Kyrkan genomgår en omfattande restaurering efter förslag av arkitekt C G Brunius. I samband med restaureringen flyttas kyrkklockorna från en klockstapel på kyrkogården till kyrkans torn.	ATA (2019) Löfgren Ek, A. (2006).
1800-talets mitt	Delar av den östra murens södra del byggdes om.	Bogårdsinventering, (2004).
1950-tal	Arkitekt Johannes Dahl, Tranås, får i uppdrag att rita bisättningskällaren samt ansvara för en interiör och exteriör ombyggnad av kyrkan. I samband med detta sätts belysningsstolpar upp på kyrkogården, även de ritade av J. Dahl.	ATA (2019) Löfgren Ek, A. (2006).
2004	Länstyrelsen ger tillstånd till att anlägga en minneslund och en askgravplats på kyrkogården.	Löfgren Ek, A. (2006).
2005	I januari sker den första gravsättningen i askgravlunden.	Folkungabygdens pastorat
2010	Åskledare grävdes ner på kyrkogården. I samband med detta grävdes även ledningar för fasadbelysning ner. Vid grävningen påträffades en gravhäll från 1000-talet med runskrift.	Folkungabygdens pastorat
2019	En lönn längs kyrkogårdens nordöstra sida tas bort efter att den knäckts i en vinterstorm (vintern 2018/2019).	Folkungabygdens pastorat
2019	Ytterligare en cirkel öppnas i askgravplatsen. Både denna och den gamla cirkeln får nytt växtmaterial.	Folkungabygdens pastorat

4 Beskrivning av kyrkogården

4.1 Karta över kyrkogården

Heda kyrkogård, 2019.

4.2 Omgivning och sammanhang

Kyrkan och kyrkogården ligger på en ås vid ett vägskal ca 8 km norr om Ödeshög. Bymiljön i Heda har en varierad bebyggelse med bostadshus främst från 1930- och 40-talen. De två f d skolbyggnaderna är äldre, uppförda 1885 och 1889. Den äldsta skolbyggnaden, den s k slöjdvillan, är en av sammanlagt fyra som uppfördes som trädgårds- och slöjdskolor efter en donation. De tre övriga skolorna finns i Rök, Stora Åby och Ödeshög. Den yngre skolbyggnaden ligger öster om kyrkan och har numer funktionen som församlingshem. Den f d prästgården, som ligger strax sydväst om kyrkogårdsmuren, utgörs av en låg faluröd byggnad med parstugans typiska planlösning. Byggnadens äldsta delar härrör från 1700-talet och används numer som hembygdsgård.

Heda kyrkogård har en nästintill rektangulär planform som sträcker sig i nord/sydlig riktning. Kyrkan ligger mitt på kyrkogårdens höjdrygg, något förskjutet mot öster. Långhuset ligger i öst/västlig riktning.

Kyrkogården är starkt präglad av de rådande terrängförhållandena där kyrkan är placerad på en höjd som sluttar ganska kraftigt mot norr. Mot söder är sluttningen betydligt flackare. Från kyrkogårdens norra ingång är bra kyrkogårdens norra del synlig. Från de övriga ingångarna i öster och väster är däremot större delen av kyrkogården överblickbar.

Större delen av kyrkogården har en öppen karaktär med glest stående gravvårdar. I kyrkogårdens sydöstra och nordöstra del är karaktären mer strikt där det regelbundna systemet med rygghäckar av främst spirea och ölandstok och framträdande. I den sydvästra delen finns fler äldre familjegravar och variation av gravvårdstyper är större här än på övriga kyrkogården. Kyrkogården är till största delen helt grästäckt.

4.3 Omgärdning och ingångar

Ända sedan medeltiden har kyrkogården varit muromgärdad, vilket de medeltida murrester som finns i den västra, norra och östra kyrkogårdsmuren visar.

Muren längs kyrkogårdens norra sida samt delar av den östra och västra sidan har halvmurskonstruktion. Den är byggd av stora stenblock av röd granit. I den norra muren finns bindringar av järn. Ovanpå muren växer en häck av syren.

Längs kyrkogårdens södra sida omgärdar en mur med blandat stenmaterial. Klivna, obearbetade hårda bergarter är blandade med kalkstensflis. Södra muren består av runda stenar i kalkbruk. Delar av den östra murens södra del byggdes om i mitten på 1800-talet.

Kyrkogården har tre ingångar. Ingångarna åt norr och väster är försedda med pargrindar av smide med konkava krön och elipsformad dekor. Den östra ingången markeras av två huggna grindstolpar av granit (grind saknas). Enligt uppgift (Löfgren Ek, 2006) har grindöppningen breddats.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Kyrkogårdsmuren med bindringar längs norra sidan.

Grinden i väster – detalj.

Den östra ingången.

4.4 Gångsystem

Kyrkogårdens gångsystem är enkelt med gångar som leder från de tre ingångarna till och runt kyrkan. Gångarna är belagda med naturgrus. En rest av en grusgång finns i anslutning till några grusgravar i sydväst. I sydöst finns delvis övervuxna trippstigar med kalkstensplattor mellan gravraderna.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Grusgång i norr.

4.5 Vegetation

Innanför kyrkogårdsmuren står en trädkrans av hästkastanj (*Aesculus hippocastanum*) och skogslönn (*Acer platanoides*). Trädkransen är starkt decimerad och i norr och nordöst saknas numera träd helt. Gången från ingången i väster och fram till kyrkan kantas av tre ornäsbjörkar (*Betula pendula* 'Dalecarlica'). På kyrkogårdens södra del står ytterligare en björk och sydöst om kyrkan finns en storvuxen cypress.

På kyrkogårdens nordöstra och sydvästra gravområden finns klippta rygghäckar av ölandstok, spirea och deutzia. En friväxande häck av spirea omgärdar minneslunden.

Gången från den norra ingången mot kyrkan kantas av korneller, fem på var sida. Vid serviceplatsen nordöst om kyrkan finns en friväxande spirea.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Trädkransen längs kyrkogårdens västra sida.

Cypressen sydöst om kyrkan.

Björkarna väster om kyrkan.

Rygghäckar i söder.

4.6 Gravanordningar

Kyrkogården är relativt glest belagd med gravvårdar från 1800-talets andra hälft och framåt. Till de äldsta vårdarna hör tre obelisker och ett avbrutet livsträd från andra delen av 1800-talet. I sydvästra delen, där det är den största variationen av gravvårdar finns även en avbruten kolonn från 1862 och en natursten med slipad namnoval med årtalet 1849.

Stenramsongärdade grusgravar finns i sydvästra delen och även norr om kyrkan. Framför allt norr om kyrkan är några av stenramarna mer arbetade. En grästäckt grav omgärdas av en låg klippt tujahäck. På kyrkogårdens nordvästra och nordöstra del finns tio gravvårdar som kan ha ingått i den allmänna linjen, en begravningsform för dem som inte kunde eller ville köpa en gravplats. S k linjegravar på kyrkogårdarna förekom från 1800-talets mitt fram till 1960-talet.

1800-talsgravvårdar på kyrkogårdens sydvästra del.

Stenramsongärdade grusgravar norr om kyrkan.

Titlar

Titlar på gravvårdar berättar om en trakts näringsliv och sociala struktur. Titlar som lantbrukare, hemmansägare och agronom visar att detta är en jordbruksbygd. Andra titlar är bl a lifgrenadieren och den mer sentida titeln bilskolechef.

Lista över förekommande titlar och antal

Agronom	2
Bilskolechefen	1
Distriktssjuksköterskan	1
Fabrikör	1
Fjärdingsman	1
Folkskollärare	2
Folkskollärarinnan	1
Godsägaren	1
Grenadieren	1
Handlanden	1
Hemmansegaren	8

Häradsomare	1
Häradsskrivaren	1
Ingenjör	1
Inspektor	1
Komminister	1
Konstnär	1
Kontraktsposten	1
Kyrkovärden	3
Köpman	2
Landbrukaren	12
Lifgrenadjeren	1
Lärarinnan	3
Med. Lic.	1
Nämndemannen	1
Organisten	1
Riksdagsmannen	1
Rusthållaren	1
Sjömannen	1
Skattebonden ?	1
Skolläraren	1
Smidesmästaren	1
Spannmålshandlare	1
Teologie doktor	2
Vagnmakaren	1
Övermontören	1

4.7 Minneslunden och askgravplats

Invid muren i nordväst finns en rund mindre minneslund inramad av spirea. Centrerat på platsen finns en fältsten med inskriptionen ”Minneslund 2004” som omges av en stenkantad blomsterbädd.

I nordvästra hörnet ligger en askgravplats med två enheter där små liggande hällar ligger runt en flersidig plantering- och smyckningsyta.

För en mer teknisk beskrivning av objekten, se kap. 6.

Minneslunden.

Askgravplatsen.

4.8 Byggnader

Bisättningsrummet har en ovanlig placering, nergrävt på kyrkogårdens västra sida med ingång i liv med den västra muren. Pardörren har en profilerad panel i fiskbensmönster med ”ålderdomliga” beslag. Dörren ramas in av kalkstensskivor. På kyrkogården syns bisättningsrummet som en nergrävd jordkällare.

Bisättningsrummet i västra muren.

5 Kulturhistorisk värdeanalys

5.1 Kyrkogårdens kulturhistoriska värden

- Ända sedan medeltiden har det funnits en kyrka och kyrkogård på platsen. Kyrkan och kyrkogården har genom århundradena utgjort Hedas centrala punkt. De utgör ett framträdande landmärke på den öppna slätten med stor betydelse för landskapsbilden och för bygdens kulturhistoriska sammanhang.
- Heda kyrkogård har varit i kontinuerligt bruk sedan en kyrka byggdes på platsen för nästan tusen år sedan. Den är bärare av den kristna seden att begrava de döda invid kyrkan på en omgärdad kyrkogård. Ytterligare medeltida drag som levt kvar är traditionen med gravlägen i öst-västlig riktning.
- Kyrkogården är en plats som berör känslomässigt och den har stor betydelse för invånarnas samhörighet och förankring i byn. Den är en förbindelselänk till äldre generationer, det gamla jordbrukssamhället och livet i bygden sedan många hundra år tillbaka.
- Kyrkan och kyrkogården är en viktig del i Hedas sockencentrum. Enligt gängse mönster under 1800-talet uppfördes här även bl a två skolbyggnader. Rester från det tidigare sockencentrat återfinns i bevarade byggnader främst öster och sydväst om kyrkogården.
- Den omgärdande kyrkogårdsmuren, övervägande av kallmurad gråsten och kalksten, den absidformade ingången i öster och ingångarna med bastanta grindstolpar som harmonierar med kyrkan och smidesgrindarna utgör i sin helhet en traditionell kyrkogårdsomgärdning.
- Den västra ingången och den ängsmarksliknande miljön utanför kyrkogården har stora skönhetsvärden. I den ängsmarksliknande miljön finns antydna vägsträckningar som markerar traktgränsen och som även kan vara spår av äldre vägdragningar och kommunikationsmönster.

Den omgärdande muren i söder (t v), muren i väster tillsammans med den västra ingången (mitten) samt en grindstolpe vid norra ingången (t v).

- De äldre träden i kyrkogårdens trädkrans förmedlar tidsdjup och berättar om 1800-talets formande av kyrkogården till en parkliknande miljö. Trädkransen består av hästkastanjer och skogslönnar, med respektive trädslag planterad på olika sidor om kyrkogården.
- Kyrkogårdens äldre gravvårdar förmedlar tidsdjup, visar gravkulturen under 1800-talet och det tidiga 1900-talet och kan genom inskriptioner berätta om livet och verksamheterna i bygden för 100-150 år sedan.

På kyrkogården finns ett fåtal ålderdomliga gravvårdar bevarade. Öster om kyrkan finns en uppställd kalkstensvård från 1762 och på sydvästra delen finns två gravvårdar från 1840-talet. Bland tidstypiska gravvårdar med speciellt utförande märks tre obelisker, ett s k avbrutet livsträd, en avbruten kolonn samt en s k bautasten.

På kyrkogårdens norra del finns rester av ett linjegravsystem. Det är av stor vikt att gravvårdar bevaras, så att det går att avläsa gravsättningarnas ordningsföljd.

5.2 Värdebärande delar att beakta

Heda kyrkogård är en typisk mellansvensk landsortskyrkogård. Den är naturskönt belägen på en höjd i ett omgivande öppet kulturlandskap. Viktiga framträdande karaktärer och strukturer för kyrkogårdsmiljön är:

- Den omgärdande kyrkogårdsmuren och kyrkogårdsgrindarna i smide.
- Det i muren inbyggda bisättningsrummet.
- Gångarnas enkla traditionella dragning. Grus som genomgående beläggning.
- Trädkransen samt resten av allén längs gången i väster.
- Rygghäckarna, som en viktig del i den mer strikta karaktären i kyrkogårdens östra delar. Till karaktären har även trippstigar av kalksten utefter gravtraderna söder om kyrkan hört.
- Gravanordningar och gravvårdar från 1800-talets mitt och framåt.
- Lyktstolparna från 1950-talet är ritade av arkitekt Johannes Dahl i Tranås, samma arkitekt som ritade bisättningskällaren och ansvarade för ombyggnad av kyrkan (interiör och exteriör). Detta ger belysningen ett arkitekturhistoriskt värde.

7 Referenser

Muntliga källor

Folkungabygdens pastorat

Länkar

ATA (Antikvarisk-Topografiska arkivet, Stockholm)

Kulturmiljöbild (Riksantikvarieämbetet, www.raa.se)

Fornsök, (Riksantikvarieämbetet, www.raa.se)

Skyddad natur (Naturvårdsverket, www.skyddadnatur.naturvardsverket.se)

Litteratur

Ahklou Klintborg, Å. (2001). *Mellan trädkrans och minneslund*. Stad & Land nr 167. Alnarp: Movium

Andreasson, A. (2012). *Gravvårdar i sten – ett mångskiftande kulturarv*. Movium

Bucht, E. (red.) (1992). *Kyrkogårdens gröna kulturarv*. Stad & Land nr 103. Movium

Carlsson, Å. & Hultengren, S. (2007). *Kyrkogården – en Noas ark*. Svenska kyrkan och Naturcentrum AB

Grenberger Byggnadsrestaureringskontor. (2004). *Bogårdsmurar i Linköpings stift, Östergötlands län*. Inventering del 1-3.

Jonsson, M. (red.) (2009). *Ett levande kulturarv – Kyrkogårdar i Växjö stift*. Publikationer i Växjö stift no 15. Växjö

Lindqvist, A. (2004). *Heda kyrka – Kulturhistorisk inventering av kyrkobyggnader och kyrkomiljöer i Linköpings stift*. Östergötlands länsmuseum: Linköping

Löfgren Ek, A. (2006). *Heda kyrkogård – Kulturhistorisk kyrkogårdsinventering*. Östergötlands länsmuseum: Linköping

Natursten: Gravvårdar. (2005). Sveriges stenindustriförbund, Kristianstad

Reijer, P. & Sörensen A-B. (2007). *Tillgängliga gångar på kyrkogårdar, i parker och bostadsgårdar*. Stad & Land nr 170. Alnarp: Movium

Riksantikvarieämbetet, m.fl. (2014). *Fria eller fälla – En vägledning för avvägningar vid hantering av träd i offentliga miljöer*. Stockholm: Riksantikvarieämbetet

Riksantikvarieämbetet. (2002). *Vård av gravstenar*. Stockholm

Sandell, A. (2012). *Kyrkogårdshandboken*. Stad & Land nr 182. Alnarp: Movium

Sjöman, H. & Slagstedt, J. (red.) (2015). *Träd i urbana landskap*. 1. uppl. Lund: Studentlitteratur

Svala, C. (2010). *Kyrkogårdsmuren – kultur och konstruktion*. Stad & Land nr 180. Alnarp: Movium

Unnerbäck, Axel. (2003). *Kulturhistorisk värdering av bebyggelse*. Stockholm: Riksantikvarieämbetets förlag

Wästberg, P. (m.fl.) (2001). *Minnets stigar. En resa bland svenska kyrkogårdar*. Stockholm